

Қаржы ұйымдарына қатысты бәсекелестіктің жай-күйіне талдау жүргізу жөніндегі әдістемені бекіту туралы

Күшін жойған

Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрінің 2017 жылғы 27 ақпандағы № 85 бұйрығы. Қазақстан Республикасының Әділет министрлігінде 2017 жылғы 27 наурызда № 14927 болып тіркелді. Күші жойылды - Қазақстан Республикасының Бәсекелестікті қорғау және дамыту агенттігі Төрағасының 2022 жылғы 29 сәуірдегі № 12 бұйрығымен.

Ескерту. Күші жойылды - ҚР Бәсекелестікті қорғау және дамыту агенттігі Төрағасының 29.04.2022 № 12 (алғашқы ресми жарияланған күнінен кейін күнтізбелік он күн өткен соң қолданысқа енгізіледі) бұйрығымен.

Қазақстан Республикасы Кәсіпкерлік кодексінің 90-6-бабының 13) тармақшасына сәйкес **БҰЙЫРАМЫН:**

1. Қоса беріліп отырған Қаржы ұйымдарына қатысты бәсекелестіктің жай-күйіне талдау жүргізу жөніндегі әдістеме бекітілсін.
2. "Қаржылық ұйымдарға қатысты бәсекелес ортаның жай-күйіне талдау және бағалау жүргізу әдістемесін бекіту туралы" Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрінің 2015 жылғы 30 қаңтардағы № 62 бұйрығының (Нормативтік құқықтық актілерді мемлекеттік тіркеу тізілімінде № 10956 болып тіркелген, 2015 жылғы 19 маусымда "Әділет" ақпараттық-құқықтық жүйесінде жарияланған) күші жойылды деп танылсын.
3. Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігінің Табиғи монополияларды реттеу, бәсекелестікті және тұтынушылардың құқықтарын қорғау комитеті Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген тәртіппен:
  - 1) осы бұйрықты Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінде мемлекеттік тіркеуді;
  - 2) осы бұйрық мемлекеттік тіркелген күннен бастап күнтізбелік он күн ішінде оның көшірмелерін баспа және электрондық түрде қазақ және орыс тілдерінде ресми жариялауға және Қазақстан Республикасы нормативтік құқықтық актілерінің эталондық бақылау банкіне енгізу үшін "Республикалық құқықтық ақпарат орталығы" республикалық мемлекеттік кәсіпорнына жіберуді;
  - 3) осы бұйрықты Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігінің интернет-ресурсында орналастыруды;

4) осы бұйрық Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінде мемлекеттік тіркелгеннен кейін он жұмыс күні ішінде осы тармақтың 1), 2) және 3) тармақшаларында көзделген іс-шаралардың орындалуы туралы мәліметтерді Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігінің Заң департаментіне беруді қамтамасыз етсін.

4. Осы бұйрықтың орындалуын бақылау жетекшілік ететін Қазақстан Республикасының Ұлттық экономика вице-министріне жүктелсін.

5. Осы бұйрық алғашқы ресми жарияланған күнінен кейін күнтізбелік он күн өткен соң қолданысқа енгізіледі.

*Қазақстан Республикасының
Ұлттық экономика министрі*

Т. Сүлейменов

"КЕЛІСІЛГЕН"

Қазақстан Республикасы
Ұлттық Банкінің төрағасы

_____ Д. Ақышев

2017 жылғы 28 ақпан

Қазақстан Республикасы
Ұлттық экономика министрінің
2017 жылғы 27 ақпандағы
№ 85 бұйрығымен бекітілген

Қаржы ұйымдарына қатысты бәсекелестіктің жай-күйіне талдау жүргізу жөніндегі әдістеме

1-тарау. Жалпы ережелер

1. Қаржы ұйымдарына қатысты бәсекелестіктің жай-күйіне талдау жүргізу жөніндегі әдістеме (бұдан әрі – Әдістеме) 2015 жылғы 29 қазандағы Қазақстан Республикасы Кәсіпкерлік кодексінің (бұдан әрі – Кодекс) 90-6-бабының 13) тармақшасында көзделген негізгі ережелерді іске асыру мақсатында әзірленді, қаржы ұйымдарына қатысты бәсекелестіктің жай-күйіне талдау жүргізу рәсімін айқындайды.

2. Осы Әдістемеді Кодексте және "Қаржы нарығы мен қаржы ұйымдарын мемлекеттік реттеу, бақылау және қадағалау туралы" 2003 жылғы 4 шілдедегі Қазақстан Республикасының Заңында, сондай-ақ қаржы нарығын реттеу саласындағы Қазақстан Республикасының тиісті заңнамалық актілерінде айқындалған ұғымдар пайдаланылады.

3. Қаржы ұйымдарына қатысты бәсекелестіктің жай-күйін талдау (бұдан әрі – Талдау) қаржы қызметтерін көрсету нарығының бәсекелестік деңгейін айқындау, үстем немесе монополиялық жағдайға ие қаржы қызметтерін көрсету нарығы субъектілерін анықтау, бәсекелестікті қорғау мен дамытуға, монополистік

қызметті шектеуге және жолын кесуге бағытталған шаралар кешенін әзірлеу мақсатында, оның ішінде мынадай:

1) қаржы нарықтарындағы экономикалық шоғырлануға мемлекеттік бақылауды жүзеге асыру;

2) бәсекелестікке қарсы келісімдер мен келісілген әрекеттердің, үстем немесе монополиялық жағдайды теріс пайдаланудың белгілерін қарау кезінде қаржы нарығы субъектісінің үстем үлесін айқындау жағдайларында жүргізіледі.

Талдау жүргізу мерзімі он екі айдан аспайды.

4. Талдау осы Әдістемеге қосымшаға сәйкес, қаржы ұйымдарына қатысты бәсекелестіктің жай-күйіне талдау жүргізу үшін қаржы қызметтерін көрсету нарықтарын іріктеу негіздемелеріне сәйкес жүргізіледі.

5. Талдау мынадай кезеңдерді қамтиды:

1) Қаржылық көрсетілетін қызметті және қаржылық көрсетілетін қызметтердің өзара алмастырылуын айқындау;

2) қаржы қызметтерін көрсету нарығының шекараларын айқындау;

3) қаржылық көрсетілетін қызметтерді зерттеудің уақыт аралығын айқындау;

4) қаржы қызметтерін көрсету нарығы субъектілерінің құрамын айқындау;

5) қаржы қызметтерін көрсету нарығының көлемі мен қаржы қызметтерін көрсету нарығы субъектілерінің үлестерін есептеуді;

6) қаржы қызметтерін көрсету нарығындағы бәсекелес ортаның жай-күйін бағалау;

7) бәсекелестіктің дамуына ықпал ететін, қаржы қызметтерін көрсету нарығы субъектілерінің қызметіне кедергілердің, қиындықтардың не өзге де шектеулердің болуын растайтын мән-жайларды немесе белгілерді айқындау, оның ішінде қаржы қызметтерін көрсету нарығына кіру кедергілерін айқындау;

8) Қорытындыда көрсетілетін, жүргізілген Талдау нәтижелері бойынша тұжырымдар.

Экономикалық шоғырлануды мемлекеттік бақылау, сондай-ақ бәсекелестікке қарсы келісімдер мен келісілген іс-қимылдар, үстем немесе монополиялық жағдайды теріс пайдалану белгілерін анықтау кезінде Талдау осы тармақтың 6), 7) тармақшаларын алып тастайды.

Қаржы қызметтерін көрсету нарығы субъектілерінің бәсекелестікке қарсы сатылас келісімдерінің белгілерін қарау кезінде Талдау жүргізу талап етілмейді.

2-тарау. Қаржылық көрсетілетін қызметтерді және қаржылық көрсетілетін қызметтердің өзара алмастырылуын айқындау

6. Нақ сол бір нарықта көрсетілетін қаржылық көрсетілетін қызметтерді айқындау рәсімі мыналарды:

1) қаржылық көрсетілетін қызметті алдын ала айқындауды;

2) тұтынушының таңдауын айқындайтын қаржылық көрсетілетін қызметтердің тұтынушылық қасиеттерін және аталған қаржылық көрсетілетін қызмет үшін әлеуетті өзара алмастырылатын болып табылатын көрсетілетін қызметтерді анықтауды;

3) өзара алмастырылатын көрсетілетін қызметтерді айқындауды қамтиды.

7. Қаржылық көрсетілетін қызметті алдын ала айқындау мыналардың:

1) қаралып отырған көрсетілетін қызмет нысанасы болып табылатын қаржылық қызмет көрсету шарттарының;

2) лицензиялар беру туралы шешімдердің және лицензияның болуын растайтын рұқсат беру құжаттарының;

3) тиісті қызметті реттейтін нормативтік құқықтық актілердің;

4) өнімнің, жұмыстардың, көрсетілетін қызметтердің экономикалық қызмет түрлерінің қазақстандық жіктеуіштерінің;

5) қаржы сөздіктерінің және осы бағытқа сәйкес келетін анықтамалық әдебиеттің;

6) қаржы ұйымдары қауымдастықтары (қоғамдық бірлестіктер) қорытындыларының негізінде жүргізіледі.

8. Тұтынушының таңдауын айқындайтын қаржылық көрсетілетін қызметтің тұтынушылық қасиеттерін анықтау кезінде:

1) қаржылық көрсетілетін қызметтің нысаналы мақсаты мен қолданылуы, оның ішінде тұтыну мақсаты және оның негізгі тұтынушылық қасиеттері;

2) қаржылық көрсетілетін қызметтің бағасы (сыйақының тиімді мөлшерлемесі, тариф, комиссия);

3) көрсетілетін қызметтерді өткізудің шарттары мен тәсілдері талданады.

Тұтынушының таңдауын айқындайтын қаржылық көрсетілетін қызметтің тұтынушылық қасиеттерінің құрамы және қаржылық көрсетілетін қызметтің сипаттамасын бөлудің қажетті дәрежесі жүргізіп отырған зерттеудің мақсатына, сондай-ақ талданып отырған нарықтың ерекшелігіне байланысты болады.

9. Осы қаржылық көрсетілетін қызмет үшін де әлеуетті өзара алмастырылатын болып табылатын қаржылық көрсетілетін қызметтерді анықтау қаралып отырған қаржылық көрсетілетін қызметпен экономикалық қызмет түрлерінің қазақстандық жіктеуіштерінің бір жіктеуіш тобына кіретін көрсетілетін қызметтердің елеулі қасиеттері бойынша салыстырылатын талдау арқылы да жүзеге асырылады.

Осы көрсетілетін қызметке сәйкес келетін дәл жіктеуіш ұстанымын белгілеу мүмкін болмаған жағдайда, жіктеуіш ұстанымдарының тобы қаралады.

10. Өзара алмастырылатын қаржылық көрсетілетін қызметтерді айқындау олардың функционалдық мақсатын, қолданылуын, сапалық сипаттамаларын, бағасын және басқа да өлшемдерін ескере отырып, тұтынушының көрсетілетін

қызметтерді нақты ауыстыруына немесе тұтынушының тұтыну процесінде бір қаржы қызметтерін басқасымен алмастыруға әзірлігіне негізделеді.

Егер тұтыну процесінде қаржылық көрсетілетін қызметті басқа да көрсетілетін қызметтермен ауыстыру үшін қаржылық көрсетілетін қызметті тұтынушы елеулі шығасыларға (көрсетілетін қызмет бағасының он пайызынан асатын) ұшыраса, онда мұндай көрсетілетін қызметтер өзара алмастырылатындарға жатқызылмайды.

11. Өзара алмастырылатын қаржылық көрсетілетін қызметтерді айқындау кезінде тұтынушылардың түрлі топтары пікірлерінің сәйкес келмеу мүмкіндігі ескеріледі.

Тұтынушылардың топтары:

- 1) қаржы ұйымдары клиенттерінің құрамы бойынша;
- 2) қаржылық көрсетілетін қызметті алу орны бойынша;
- 3) қаржылық көрсетілетін қызметке қойылатын талаптар бойынша ерекшеленеді.

12. Талдау жүргізу кезінде Талдау жүргізу кезеңінде қалыптасқан нарықтық бағалар қолданылады, сондай-ақ тиісті қаржы қызметтерін көрсету нарығында операцияларды жүзеге асыратын қаржы ұйымдарының көрсетілетін қызметтері ескеріледі.

3-тарау. Қаржы қызметтерін көрсету нарығының шекараларын айқындау

13. Қаржы қызметтерін көрсету нарығының шекаралары, егер оны осы аумақтан тысқары жерлерде сатып алу экономикалық, технологиялық және басқа да себептер бойынша орынсыз болса, тұтынушылар қаржылық көрсетілетін қызметті немесе өзара алмастырылатын қызметтерді сатып алатын аумақты айқындайды.

14. Талдау жүргізу кезінде нарық шекаралары болып Қазақстан Республикасының аумағы белгіленеді.

15. Бұл ретте қаржы қызметтерін көрсету нарығы мынадай негізгі секторларға бөлінеді:

- 1) екінші деңгейдегі банктер және банктік операциялардың жекелеген түрлерін жүзеге асыратын ұйымдар көрсететін қаржы қызметтері нарығы;
- 2) сақтандыру ұйымдары көрсететін қаржы қызметтері нарығы;
- 3) бағалы қағаздар нарығында қаржы ұйымдары көрсететін қаржы қызметтері нарығы.

4-тарау. Қаржы қызметтерін көрсету нарығын зерттеудің уақыт аралығын айқындау

16. Қаржы қызметтерін көрсету нарығын зерттеудің уақыт аралығы зерттеу мақсатына, нарықтың ерекшеліктеріне және ақпараттың қолжетімділігіне байланысты айқындалады.

17. Қаржы қызметтерін көрсету нарығында Қазақстан Республикасының бәсекелестікті қорғау саласындағы заңнамасының және бәсекелестікті қорғау туралы өзге де құқықтық актілердің бұзылуына байланысты қаржы қызметтерін көрсету нарығын зерделеу кезінде өтініште баяндалған оқиғаның (фактінің) не осындай бұзушылық туралы өтінішті алу күнінің алдындағы кезеңді айқындау ұсынылады.

Қаржы ұйымының үстем жағдайын белгілеу мақсатында Талдаудың ең аз уақыт аралығы бір жылды немесе егер қаржы нарығы кемінде бір жылды құраса, оның өмір сүру мерзімін құрайды.

Қаржы қызметтерін көрсету нарығының факт бойынша барлық сипаттамалары бір уақыт аралығы үшін айқындалады. Қаржы қызметтерін көрсету нарығының даму перспективаларын зерделеу кезінде барлық сипаттамалар алдағы бір уақыт аралығы үшін дәл осылай айқындалады.

Қаржы қызметтерін көрсету нарығындағы бәсекелес ортаның жай-күйін сипаттайтын көрсеткіштерді есептеу кезінде нақты уақыт аралығына қатысты деректер пайдаланылады.

18. Осы Әдістеменің 3-тармағының 1) тармақшасы бойынша қаралып отырған нарықтағы Талдау, сондай-ақ мемлекеттік бақылау жүзеге асырылатын іс-әрекеттер жасалғаннан кейінгі бәсекелес ортаның жай-күйін ескеретін талдау жүргізіледі.

19. Қаржы қызметтерін көрсету нарығының барлық сипаттамалары белгіленген уақыт аралығының шегінде айқындалады.

5-тарау. Қаржы қызметтерін көрсету нарығы субъектілерінің құрамын айқындау

20. Қаржы қызметтерін көрсету нарығы субъектілерінің құрамына оның шекараларында белгілі уақыт аралығы шеңберінде қызмет көрсететін барлық нарық субъектілері енгізіледі.

21. Адамдар тобын құрайтын қаржы қызметтерін көрсететін нарық субъектілері бір қаржы қызметтерін көрсету нарығының субъектісі ретінде қаралады.

22. Зерттеудің уақыт аралығын, қаржы қызметтерін көрсету нарығының шекаралары шеңберінде өзара алмастырылуын анықтау кезінде алынған ақпараттың негізінде қаралып отырған нарықта жұмыс істейтін қаржы қызметтерін көрсету нарығы субъектілері айқындалады, олар үшін мынадай:

- 1) толық атауын (ұйымдық-құқықтық нысанын көрсете отырып);
- 2) мекенжайын (орналасқан орнын);

3) адамдар тобына тиесілілігін;

4) талданып отырған қаржы қызметтерін көрсету нарығын тұтынушылар не өзара алмастырылатын қаржы қызметтерін көрсету нарығын тұтынушыларды сәйкестендіруге мүмкіндік беретін деректер белгіленеді.

23. Қаржы қызметтерін көрсету нарығы субъектілерінің құрамын айқындау кезінде қаралып отырған нарықта жұмыс істейтін өнім берушілерден көрсетілетін қызметтерді сатып алатын тұтынушылар топтарының құрамы да (саны да) нақтыланады.

Егер қаржы қызметтерін көрсету нарығында негізгі тұтынушылардың шамалы саны (он бестен кем) жұмыс істейтін болса, онда көрсетілетін қызметтерді берушілер мен тұтынушылардың бір адамдар тобына кіретіні анықталады.

24. Егер қаржы қызметтерін көрсету нарығының субъектісі қаржы нарығында Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген тәртіппен бірнеше лицензияланатын қызмет түрін жүзеге асырса, онда Талдау кезінде ол ең алдымен негізгі қызмет жүзеге асырылатын сектор субъектісі (банк, сақтандыру, бағалы қағаздар) ретінде қаралады. Бұл ретте, егер түрлі сектор субъектілері нақ сол бір қызмет түрін, мысалы банктер болып табылмайтын брокерлер және (немесе) дилерлер бағалы қағаздар нарығында брокерлік және (немесе) дилерлік қызметті жүзеге асырса, онда көрсетілетін қызметтердің тиісті нарықтары көрсетілетін қаржы қызметтерінің бөлек нарықтары ретінде қаралады, тиісінше қаржы қызметтерін көрсетудің бір нарығындағы көрсеткіштер (көлемдер, бағалар және басқа да көрсеткіштер) басқа қаржы қызметтерін көрсету нарығын Талдау кезінде ескерілмейді.

25. Қаржы қызметтерін көрсету нарығының құрылымы мен қаржы ұйымдары клиенттерінің құрамы қаржы қызметтерін көрсету нарығының шекаралары шегінде айқындалады.

Қаржы қызметтерін көрсету нарығында қызметтер көрсететін, оның ішінде өз филиалдары арқылы қызмет көрсететін қаржы ұйымдары анықталады.

Көрсетілетін қызметті нақты қаржы ұйымынан сатып алатын клиенттердің (тұтынушылардың) негізгі топтары қажеттіліктер құрылымын саралаудың негізінде айқындалады.

Егер зерттеу міндетіне қаржы қызметтерін көрсету нарығының даму перспективаларын айқындау кіретін болса, қаржы ұйымдарының саны мен құрамының және олардың клиенттерінің өзгеруі мүмкіндігін ескеру қажет.

Осы нарық шекарасында жұмыс істейтін қаржы ұйымдарының белгілі бір қаржылық көрсетілетін қызметін ұсынудың әлеуетті мүмкіндіктері анықталады. Осы нарыққа басқа қаржы ұйымдары мен тұтынушылардың кіруінің әлеуетті мүмкіндігі айқындалады.

Әлеуетті бәсекелестерге мыналар жатады:

1) қаржы қызметтерін көрсету нарығының қаралып отырған шекараларында жұмыс істейтін қаржы ұйымдары;

2) қаржы қызметтерін көрсету нарығында қызметті жүзеге асыруға тиісті лицензиясы жоқ, бірақ мұндай лицензияны алуға тең бәсекелестік мүмкіндігі бар қаржы қызметтерін көрсету нарығының қаралып отырған шекараларында жұмыс істейтін қаржы ұйымдары.

6-тарау. Қаржылық көрсетілетін қызметтердің көлемін және қаржы қызметтерін көрсету нарығы субъектілерінің үлестерін есептеу

26. Қаржы қызметтерін көрсету нарығының сыйымдылығы және қаржы ұйымының үлесі қаржы қызметтерін көрсету нарығының шекаралары, клиенттер (тұтынушылар) және бәсекелестер құрамдары шеңберінде нақты бір көрсетілетін қаржы қызметінде белгілі бір уақыт кезеңі үшін айқындалады.

Қаржы нарығының сыйымдылығы белгілі бір кезеңде барлық қаржы ұйымдары жүзеге асыратын қаржылық көрсетілетін қызметтер көлемінің сомасы ретінде айқындалады:

$$V_{fr} = \sum_{i=1}^n (V_i)$$

мұндағы:

V_{fr} – қаржы қызметтерін көрсету нарығының сыйымдылығы;

SUM – қаржылық көрсетілетін қызметтер көлемінің сомасы;

V_i – i -ші қаржы ұйымының қаржылық көрсетілетін қызметтерінің көлемі;

$i = 1, 2, \dots, n$ – қаржы қызметтерін көрсету нарығында жұмыс істейтін қаржы ұйымдарының саны.

Қаржы қызметтерін көрсету нарығының сыйымдылығын есептеу кезінде пайдаланылатын көрсеткіштер заттай да, құндық та мәнде өлшенеді.

27. Қаралып отырған қаржы қызметтерін көрсету нарығындағы қаржы ұйымының үлесі ол көрсеткен белгілі бір қаржы қызметі түрінің белгілі бір кезеңде көрсетілетін қызметтердің белгілі түрі нарығының жалпы сыйымдылығына пайыздық арақатынасы ретінде айқындалады:

$$D_i = V_i \div V_{fr} \times 100$$

мұндағы:

D_i – қаралып отырған қаржы қызметтерін көрсету нарығындағы қаржы ұйымының үлесі;

V_i – i -ші қаржы ұйымының қаржылық көрсетілетін қызметтерінің көлемі;

V_{fr} – қаржы қызметтерін көрсету нарығының сыйымдылығы .

Қаржы қызметтерін көрсету нарығы субъектісінің үлесін есептеу кезінде пайдаланылатын көрсеткіштер қаржы нарығы сыйымдылығын есептеудегі өлшем бірліктерінде келтіріледі.

Қаржы қызметтерін көрсету нарығының көлемін айқындау кезінде талданып отырған нарық көрсетілетін қызметтерді тұтынушылар топтары бойынша да бөлінеді.

Банк секторының көрсетілетін қызметтерін зерттеу кезінде кәсіпкерлік субъектілері болып табылатын клиенттер мынадай топтар бойынша жіктеледі: шағын, орта және ірі бизнес субъектілері.

28. Бір адамдар тобына кіретін, нақ сол бір қаржы қызметтерін көрсету нарығында жұмыс істейтін қаржы ұйымдарының нарықтағы үлесі адамдар тобы үшін жиынтығында айқындалады. Осылайша, шешімдер қабылдауда тәуелсіз, дербес қаржы ұйымдарының құрамын айқындау кезінде қаржы қызметтерін көрсету нарығында жұмыс істейтін қаржы ұйымдарының жалпы саны азаяды және біріктірілген қатысушылар пайда болады.

Қаржы қызметтерін көрсету нарығының тәуелсіз қатысушыларының белгілі бір санына сүйене отырып, нарықтың шоғырлану көрсеткіштерін есептеу қажет.

Қаржы қызметтерін көрсету нарығындағы қаржы қызметтерін көрсету нарығы субъектісінің (адамдар тобының) үлесі белгіленген уақыт аралығына, қаралып отырған қаржы қызметтерін көрсету нарығының шекараларына қатысты айқындалады.

29. Екінші деңгейдегі банктер және банктік операциялардың жекелеген түрлерін жүзеге асыратын ұйымдар көрсететін қызметтердің негізгі түрлерінің көлемін есептеу кезінде мынадай шарттар қабылданады:

1) банктік қарыз операциялары: баға көрсеткіші – сыйақының жылдық орташа тиімді мөлшерлемесі (бұдан әрі – СЖТМ), көрсетілген қызметтер көлемінің көрсеткіші (V_i) – құндық мәнде берілген кредиттер көлемі және жасалған шарттар саны;

2) аударым операциялары: жеке және заңды тұлғалардың төлемдер және ақша аударымдары бойынша тапсырмаларын орындау: баға көрсеткіші – тарифтерге сәйкес төлемдерді жүзеге асыру және ақша аударымдары құны, көрсетілген қызметтер көлемінің көрсеткіші (V_i) – аударымдар сомалары және операциялар саны.

Егер банктер де, банктік емес ұйымдар да көрсететін қызмет тұтынушы үшін өзара алмастырылатын болып табылса, онда мұндай қызмет біртұтас нарық ретінде айқындалады.

30. Сақтандыру ұйымдары көрсететін сақтандыру қызметтерінің негізгі түрлерінің көлемін есептеу кезінде мынадай шарттар қабылданады:

1) баға көрсеткіші – сақтандыру тарифтері (сақтандыру сыйлықақысының сақтандыру сомасына арақатынасы), көрсетілген қызметтер көлемінің көрсеткіші (V_i) – сақтандыру сыйлықақыларының көлемі;

2) сақтандырудың бірнеше сыныптарын біріктіретін сақтандыру өнімдері қаржы қызметтерін көрсету нарықтарында сақтандырудың әрбір сыныбы бойынша ескеріледі.

Міндетті сақтандыру қызметтерін көрсетудің (оның ішінде олардың баға белгілеуі) нақты регламенттелгенін және уәкілетті мемлекеттік органдар реттейтінін ескере отырып, бәсекелестікті қорғау және монополистік қызметті шектеу салаласында басшылықты жүзеге асыратын монополияға қарсы органның ведомствосы (бұдан әрі – ведомство) мемлекеттік реттеу кезінде олар бойынша монополиялық жоғары және төмен бағаларды есептеуді жүргізбейді.

Сақтандыру қызметтері нарығын талдау сақтандыру сыныптары бөлінісінде егжей-тегжейлі өткізіледі.

Сақтандыру ұйымдарының және сақтандыру брокерлерінің көрсетілетін қызметтері жеке нарық ретінде қаралады.

31. Бағалы қағаздар нарығында қаржы ұйымдары көрсететін қызметтердің негізгі түрлері көлемін есептеуде мынадай шарттар қабылданады:

1) брокерлер көрсететін қызметтер үшін – баға көрсеткіші – жасалған мәмілелер комиссиялары; көрсетілген қызметтер көлемінің көрсеткіші (V_i) – жасалған мәмілелер көлемі және брокерлік қызметтер көрсету туралы жасалған шарттардың саны.

Дилерлік операцияларды брокер-дилерлер тек өз есебінен және өз мүддесі үшін жүзеге асыратынын ескере келе, ведомство мемлекеттік реттеу кезінде олар бойынша монополиялық жоғары және төмен бағаларды есептеуді жүргізбейді;

2) ерікті зейнетақы жарналарын тарту құқығынсыз инвестициялық портфельді басқарушылар көрсететін қызметтер үшін – баға көрсеткіші – кіріс комиссиясы; көрсетілген қызметтер көлемінің көрсеткіші (V_i) – басқарудағы активтер көлемі және активтерді басқаруға жасалған шарттар саны;

3) кастодиандар көрсететін қызметтер үшін – баға көрсеткіші – операциялар комиссиясы (тарифтері); көрсетілген қызметтер көлемінің көрсеткіші (V_i) – кастодиандық қызмет көрсетуге жасалған шарттардың саны;

4) трансфер-агенттер көрсететін қызметтер үшін – баға көрсеткіші – құжаттарды (ақпаратты) қабылдау-тапсыру комиссиясы (тарифтері); көрсетілген

қызметтер көлемінің көрсеткіші (V_i) – трансфер-агенттік қызмет көрсетуге жасалған шарттар саны;

5) қор биржасы көрсететін қызметтер үшін - баға көрсеткіші - жасалған мәмілелер комиссиясы (тарифтері); көрсетілген қызметтер көлемінің көрсеткіші (V_i)- сауда-саттықтар (жасалған мәмілелер) көлемі және қор биржасының сауда жүйесінде айналымға жіберілген бағалы қағаздар эминенттерінің саны;

6) ерікті зейнетақы жарналарын тарту құқығымен инвестициялық портфельдерді басқарушылар көрсететін қызметтер үшін (ерікті жинақтаушы зейнетақы қоры) – баға көрсеткіші – операциялар комиссиясы (тарифтері); көрсетілген қызметтер көлемінің көрсеткіші (V_i) – салымшылардың жеке зейнетақы шоттарының саны және зейнетақы жинақтарының көлемі.

Бағалы қағаздар нарығында қаржы ұйымдары көрсететін қаржы қызметтерін көрсету нарығы қызметтің лицензияланатын түрлері бойынша сегменттеледі.

32. Экономикалық шоғырлануды мемлекеттік бақылау, сондай-ақ бәсекелестікке қарсы келісімдер мен келісілген іс-қимылдар, үстем немесе монополиялық жағдайды теріс пайдаланудың белгілерін анықтау кезінде қаржы қызметтерін көрсету нарығының жалпы көлемі Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкінен және/немесе статистика органдарынан алынған деректерден айқындалады.

Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің және (немесе) статистика органдарының деректері негізінде қаржы қызметтерін көрсету нарығының жалпы көлемін айқындау мүмкін болмаған жағдайда, қаржы қызметтерін көрсету нарығының көлемін есептеу осы Әдістеменің 27-тармағына сәйкес жүргізіледі.

7-тарау. Қаржы қызметтерін көрсету нарығындағы бәсекелестіктің жай-күйін бағалау

33. Нарықтың шоғырлану деңгейін айқындау үшін:

1) нарықтық шоғырлану коэффициенті (CR) пайдаланылады. Ірі өнім берушілердің белгілі бір санының көрсетілетін қызметті өткізуі (беруі) көлемінің аталған нарықтағы барлық өнім берушілердің қызметті өткізуінің (беруінің) жалпы көлеміне пайыздық арақатынасы ретінде есептеледі.

Үш (CR–3) ірі өнім берушінің шоғырлану деңгейін пайдалану ұсынылады.

2) Герфиндаль – Гиршман нарықтық шоғырлану индексі (НН) нарықта жұмыс істеп тұрған барлық өнім берушілер иеленетін үлестердің квадраттарының сомасы ретінде есептеледі.

34. Герфиндаль – Гиршман шоғырлану коэффициенттері мен индекстерінің түрлі мәндеріне сәйкес нарықтың үш типі бөлінеді:

1-тип – жоғары шоғырланған нарықтар:

$70\% < CR - 3 < 100\%$; $2000 < НН < 10\ 000$,

немесе $HH = 10\ 000$ мәндер саласын қамтиды.

Бұл нарықтар бәсекелестігі дамымаған немесе бәсекелестігі жоқ нарықтар ретінде сипатталады, қаржы қызметтерін көрсету нарығы субъектілерінің үстем немесе монополиялық жағдайы орын алады. Нарықтың монополиялану дәрежесі жоғары.

2-тип – орташа шоғырланған нарықтар:

$45\% < CR - 3 < 70\ %; 1000 < HH < 2000.$

Нарықта бәсекелестік бар, бірақ ол жеткіліксіз дамыған, онда қаржы қызметтерін көрсету нарығы субъектілерінің біркелкі болмауы орын алады.

3-тип – төмен шоғырланған нарықтар:

$CR - 3 < 45\ %; HH < 1000.$

Әдетте нарықта үстем немесе монополиялық жағдайға ие қаржы қызметтерін көрсету нарығы субъектілері жоқ болған жағдайда, аталған нарықтар бәсекелестігі дамыған нарықтар ретінде сипатталады. Нарықтың монополиялану дәрежесі төмен.

Осылайша, нарықтың шоғырлану көрсеткіштері нарықтың монополиялану дәрежесін, онда қаржы қызметтерін көрсету нарығы субъектілерінің болуының біркелкілігін (немесе әркелкілігін) алдын ала бағалауға мүмкіндік береді. Тиісті тауар нарығында түрлі ауқымды қызмет көрсететін өнім берушілер неғұрлым көп болса, аталған көрсеткіштердің мәні соғұрлым аз болады.

Бір адамдар тобына кіретін қаржы қызметтерін көрсету нарығы субъектілерінің үлестері қосылады және бір қаржы қызметтерін көрсету нарығы субъектісінің үлесі ретінде есептеледі.

35. Нарықтың нарықтық шоғырлануын айқындау кезінде тиісті қаржы қызметтерін көрсету нарығындағы адамдар тобын, атап айтқанда оларға қатысты Кодексте көзделген шарттар орындалатын жеке және (немесе) заңды тұлғалардың жиынтығын белгілеу жөнінде жұмыстар жүргізіледі.

36. Қаржы қызметтерін көрсету нарығындағы бәсекелес ортаның жай-күйін бағалау:

1) қаралып отырған нарықтың қаржы қызметтерін көрсету нарығының қай түріне: бәсекелестігі дамыған нарыққа, бәсекелестігі жеткіліксіз дамыған нарыққа немесе бәсекелестігі дамымаған нарыққа жататындығы туралы қорытындыны;

2) қаралып отырған нарықта бәсекелес ортаның өзгеру перспективаларының бағасын (осы Әдістеменің 3-тармағының 1) тармақшасында көзделген жағдайларда) қамтиды.

37. Қаралып отырған қаржы қызметтерін көрсету нарығының қаржы қызметтерін көрсету нарықтарының қай түріне жататыны туралы қорытынды нарықтың шоғырлану деңгейінің көрсеткіштері, нарыққа кіру кедергілерінің болуы мен еңсерілуінің негізінде беріледі.

38. Қаралып отырған қаржы қызметтерін көрсету нарығындағы қаржы қызметтерін көрсету нарығы субъектілерінің мінез-құлықтарын талдау:

1) өнім берушілердің инновациялық қызметі мен маркетингтік стратегиясын зерделеуді;

2) қаржы қызметтерін көрсету нарығының бәсекелесетін субъектілерінің өзара тәуелділік дәрежесін анықтауды;

3) өнім берушілердің жекелеген тұтынушыларға (тұтынушылар тобына) жеңілдіктер беру фактілерін белгілеуді;

4) қаржы қызметтерін көрсету нарығы субъектілерінің келісімдерін анықтауды қамтиды.

39. Шаруашылық қызмет нәтижелерін талдау қажеттілігі жағдайында, шаруашылық қызмет нәтижелерін бағалау, оның ішінде:

1) қаржы қызметтерін көрсету нарығы субъектілері үшін талданып отырған қаржылық көрсетілетін қызмет бойынша пайда мен шығасылар мөлшерінің арақатынасы;

2) қаралып отырған қаржы қызметтерін көрсету нарығындағы бағалар серпіні ;

3) қаралып отырған қаржы қызметтерін көрсету нарығының көлемі мен сұраныстың серпіні;

4) қаралып отырған қаржы қызметтерін көрсету нарығының ашықтығы;

5) қаралып отырған қаржы қызметтерін көрсету нарығында жаңа өнім берушілердің пайда болу жиілігі;

6) қаралып отырған қаржы қызметтерін көрсету нарығы субъектілерінің техникалық даму деңгейі қаралады.

40. Нақты талданып отырған нарықта бәсекелестіктің жай-күйінің өзгеру мүмкіндігін талдау кезінде, егер оларды жасау нәтижесінде:

1) Кодексте белгіленген тыйым салуларды бұзуға мүмкіндік жасалса;

2) қаралып отырған нарықтың шоғырлану деңгейі орташадан жоғары деңгейге көтерілсе;

3) шоғырлану деңгейі жоғары немесе орташа қаржы қызметтерін көрсету нарығына кіру кедергілері еңсерілмейтін болса;

4) қаралып отырған қаржы қызметтерін көрсету нарығындағы қаржы қызметтерін көрсету нарығы субъектілерінің іс-әрекеттерін үйлестіру үшін қолайлы алғышарттар жасалса;

5) аталған көрсетілетін қызметтердің шектеулі ұсынылуы кезінде тұтынушының (тұтынушылардың) бір көрсетілетін қызметті басқаларымен (өзара алмастырылатын қызметтер тобынан) алмастыру мүмкіндігі төмендесе, мәмілелер және іс-әрекеттер бәсекелестікті шектейді деп танылады.

41. Жасалып отырған мәмілелердің оң әсерін айқындау кезінде мынадай өзгерістер де қаралады:

1) аталған қаржылық қызметті көрсетудің пайдасы мен шығасылары (тиімділік, рентабельділік көрсеткіштері);

2) аталған көрсетілетін қызметті іске асырудың көлемі;

3) сұраныстың қамтамасыз етілуі;

4) аталған көрсетілетін қызметті берушілердің техникалық және ұйымдастырушылық даму деңгейі;

5) аталған көрсетілетін қызметтің сапасы;

6) қаралып отырған нарықта аталған қызметті берушілер саны;

7) аталған қызметті көрсету кезіндегі жұмыс орындарының саны қаралады.

Жасалып жатқан мәмілелердің оң әсері ұзақ мерзімді (екі жылдан кем емес) сипатқа ие және мәміле жасалған кезден бастап бір жыл ішінде алынды.

Жасалып жатқан мәмілелердің оң әсері тұтынушыларға ішінара пікіртерімдер жүргізудің және сараптамалық бағалаулардың негізінде айқындалады.

Әрбір нақты жағдайда бәсекелес ортаның жай-күйін бағалау рәсімі қаржы нарығының ерекшеліктеріне, талдау мақсаттарына байланысты түрлі көлемде және реттілікте де жүзеге асырылады. Сондай-ақ жекелеген кезеңдерді өткізіп жіберу көзделеді (егер қаржы қызметтерін көрсету нарығының өзара алмастырылу өлшемшарттары және шекаралары айқындалған болса).

Әрбір кезеңнен өткеннен кейін, қажет болған жағдайда алдыңғы кезеңде айқындалған көрсеткіштерді түзету жүзеге асырылады.

Жүргізілген Талдау нәтижелері бойынша нарықтың құрылымы туралы, қаржы қызметтерін көрсету нарығындағы бәсекелестіктің дамуы немесе дамымауы, жағдайдың өзгеруіне ведомствоның ықпал етуінің орындылығы мен нысандары туралы қорытынды шығарылады.

8-тарау. Бәсекелестіктің дамуына ықпал ететін, қаржы қызметтерін көрсету нарығы субъектілерінің қызметіне кедергілердің, қиындықтардың не өзге де шектеулердің болуын растайтын мән-жайларды немесе белгілерді айқындау, оның ішінде қаржы қызметтерін көрсету нарығына кіру кедергілерін айқындау

42. Қазақстан Республикасының қаржылық тұрақтылығын қамтамасыз етуге және қаржылық көрсетілетін қызметті тұтынушылардың құқықтарын қорғауға байланысты емес қаржы қызметтерін көрсету нарығының құрылымын сипаттайтын сапалық көрсеткіштер мыналар:

1) әлеуетті бәсекелестер үшін нарыққа кіру кедергілерінің болуы (немесе болмауы), оларды еңсеру мүмкіндігі;

2) нарықта жұмыс істейтін бәсекелестер үшін нарықтан шығу кедергілерінің болуы (немесе болмауы);

3) қаржы ұйымдары мен клиенттердің (тұтынушылардың) деңгейлес және сатылас интеграциясы, қаржы қызметтерін көрсету нарығына қатысушылардың үлестес болуы;

4) ақпараттың объективтілігі (ақпараттық қолжетімділік дәрежесі, ақпарат көздері) болып табылады.

43. Қаржы қызметтерін көрсету нарығы субъектілеріне қаржы қызметтерін көрсету нарығында қызметін бастауға кедергі келтіретін немесе қиындық тудыратын және шектейтін мән-жайларды немесе іс-қимылдарды айқындау рәсімі:

1) қаралып отырған қызметтер көрсету нарығына кіру кедергілерінің болуын (немесе болмауын) анықтауды;

2) қаралып отырған қызметтер көрсету нарығына кірудің анықталған кедергілерінің еңсерілуін айқындауды қамтиды.

44. Қаржы қызметтерін көрсету нарығына кіру кедергілеріне Қазақстан Республикасының қаржылық тұрақтылығын қамтамасыз етуге және қаржылық көрсетілетін қызметтерді тұтынушылардың құқықтарын қорғауға байланысты емес сапалық көрсеткіштер:

1) аталған нарықтың құрылымдық ерекшеліктері (бастапқы және ағымдағы шығындар, сұраныс көлемі, нарықтың дамығандығы, бәсекелестіктің типі);

2) мемлекеттік реттеу процесінде мемлекеттік билік органдарының іс-әрекеттері (лицензиялау, салық салу және мемлекеттік билік органдарының басқа да әрекеттері);

3) нарықта жұмыс істеп тұрған ұйымдар тарапынан келісімдер мен іс-әрекеттер жатады.

Қаржы нарығының құрылымдық ерекшеліктеріне және мемлекеттік реттеу процесінде мемлекеттік билік органдарының іс-әрекеттеріне негізделген кедергілерге мыналар:

1) нарықтың сыйымдылығын шектеу - нарықтың жоғары толықтырылуын да, тұтынушының төмен төлеу қабілеттілігін де көрсететін сұранысты

канағаттандырудың жоғары дәрежесі, нарықты әлеуетті бәсекелестердің игеруі үшін едәуір кедергі болып табылады және жаңа қаржы ұйымдары үшін осы нарықтың тартымдылығын төмендетеді;

2) бастапқы шығындардың жоғары дәрежесі – нарыққа кіру мүмкіндігінің шешуші шектеулерінің бірі;

3) шығындар деңгейіндегі артықшылық - қаржы ұйымдары нарығына жаңадан кірген ұйымдарға қарағанда, жұмыс істеп тұрған қаржы ұйымдарының қаржылық көрсетілетін қызметтерін жүзеге асыруға жұмсалған шығындары:

нарықтағы бастапқы шарттардың теңсіздігі;

нарықта жұмыс істейтін қаржы ұйымдарының әлеуетті бәсекелестер алдындағы технологиялық артықшылықтары;

жарнама мен филиал желісін дамытуға жұмсалған шығындар;

ауқым әсері – егер аталған нарықта қызметтің ең жоғары тиімді ауқымы жоғары болса, онда нарыққа жаңадан кіретін қаржы ұйымдарының бастапқы кезеңде нарықта жұмыс істейтін қаржы ұйымдарына қарағанда, анағұрлым жоғары үлес шығындары болады және тиісінше бәсекеге қабілеттілігі төмен болады;

нарықта жұмыс істейтін қаржы ұйымдарының деңгейлес және сатылас интеграциясы салдарынан төмен болады. Сатылас немесе деңгейлес құрылымдарға интеграцияланған қаржы ұйымдары жиынтық инвестициялық, қаржы және ақпарат ресурстарына қолжетімділік түрінде ішкі корпоративтік байланыстың барлық артықшылықтарын пайдаланады;

4) экономикалық және ұйымдық шектеулер - мемлекеттің инвестициялық, кредиттік, салықтық, бағалық, кедендік саясаты.

Салық салу қағидалары тұтынушының түрлі қаржы ұйымдарының салыстырмалы артықшылықтарына әсер ете отырып, тұтынушы (клиент) үшін түрлі қаржылық көрсетілетін қызметтердің салыстырмалы тиімділігіне әсер етеді ;

5) әкімшілік шектеулерге қаржы ұйымдарын лицензиялау да (қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу, бақылау және қадағалау жөніндегі уәкілетті орган белгілейтін шектеулер мен қағидалар) жатады.

Тауар нарықтарымен салыстырғанда реттеуші органдар қаржы қызметтерін көрсету нарығында сұранысқа және бәсекелестер санына елеулі әсер етеді. Қаржы ұйымдарына қойылатын лицензиялық талаптар нарықтың шоғырлану деңгейі мен қатысушылар құрамына әсер ете отырып, қаржы нарықтарына кіру кедергілерінің биіктігін көрсетеді.

45. Нарықта жұмыс істейтін қаржы ұйымдарының қызметіне негізделген, оған жаңа бәсекелестердің кіруінің алдын алу бойынша кедергілер, оның ішінде:

1) нарықта жұмыс істейтін қаржы ұйымының жаңа бәсекелестің пайда болуына жауап ретінде қабылдайтын шаралар, мысалы пайыз мөлшерлемелері саясатындағы өзгерістер;

2) қаржы ұйымдарының бәсекелестікке қарсы келісімдері және келісілген іс-қимылдары, оның ішінде мемлекеттік билік пен жергілікті өзін-өзі басқару органдарымен іс-қимылдары;

3) мемлекеттік билік органдарында нарыққа әлеуетті бәсекелестердің кіруін шектейтін, қаржы нарығының сол және өзге де секторына лицензиялау өлшемшарттарын немесе өзге де өлшемшарттарды мүдделілік қолдау.

46. Аталған қаржы нарығына кіру кедергілерін анықтау процесінде талданатын факторлар тізбесі қаржы ұйымдары қызметінің негізгі түрлерінің ерекшеліктеріне және өңірдің өзгешелігіне байланысты санамаланғаннан кеңдеу (немесе тарлау) болуы, ерекшеленуі мүмкін.

47. Қаржы қызметтерін көрсету нарығына кіру кедергілерінің еңсерілуі осындай кедергілерді еңсеру мерзімдері мен оған жұмсалған шығындар шамасы негізінде бағаланады.

Егер қаралып отырған нарыққа кіру кедергілерін еңсеру шығындары қаржы қызметтерін көрсету нарығында қызмет көрсетуді жоспарлап отырған нарықтың әлеуетті субъектісі алатын (алуды болжайтын) кірістермен (артықшылықтармен) экономикалық түрде ақталса, нарыққа кіру кедергілері еңсерілетін деп есептеледі

48. Қаржы қызметтерін көрсету нарығына кіру кедергілерінің еңсерілу дәрежесін бағалау кезінде әрбір қаржы ұйымы үшін кедергінің әртүрлілігін, оның уақытша немесе тұрақты сипатын ескеру қажет.

49. Талдау жұмыс істеп тұрған қаржы ұйымдарының нарықтан шығу кедергілерін талдауды, оның ішінде:

1) нарықта сұранысты қанағаттандыру және қаржы ұйымын сақтау қажеттілігіне байланысты;

2) қызметті тоқтату немесе оның бағытын өзгерту және басқа үшін елеулі қаржы ресурстарын тарту қажеттілігімен байланысты кедергілерді талдауды қамтиды.

50. Қаржы ұйымдары мен тұтынушылардың сатылас және деңгейлес интеграциясын анықтау нарыққа қатысушылардың үлестес тұлғаларын талдауға негізделген.

Үлестестікті талдау Кодекстің 165-бабына сәйкес айқындалған тұлғалардың қызметіне қандай да бір дәрежеде әсер ететін экономикалық айналым субъектілері арасындағы мүліктік және басқарушылық тәуелділікті анықтауды болжайды.

Қаржы ұйымдарының үлестес болуын, адамдар тобын сәйкестендіруді талдау негізінде қаржы қызметтерін көрсету нарығындағы шоғырлану көрсеткіштерінің есебі нақтыланады, қаржы ұйымының әлеуеті негізделеді.

9-тарау. Қорытындыда көрсетілетін, жүргізілген Талдау нәтижелері бойынша тұжырымдар

51. Жүргізілген Талдау нәтижелері бойынша тұжырымдар мынадай бөлімдерді қамтиды:

- 1) зерттеудің уақыт аралығы;
- 2) қаржылық көрсетілетін қызметтерді және қызметтің өзара алмастырылуын айқындау;
- 3) нарықтың шекаралары;
- 4) қаралып отырған нарықта жұмыс істейтін қаржы қызметтерін көрсету нарығы субъектілерінің құрамы;
- 5) нарықтың көлемі және қаржы қызметтерін көрсету нарығы субъектілерінің үлестері;
- 6) нарықтың шоғырлану деңгейі;
- 7) нарыққа кіру кедергілері;
- 8) қаржы ұйымдарына қатысты бәсекелестіктің жай-күйін бағалау.

52. Егер Талдау жүргізу кезінде жекелеген кезеңдері өткізілмесе, онда талдау қорытындылары бойынша тұжырымдар тиісті бөлімдерге енгізілмейді.

53. Жүргізілген Талдау нәтижелері бойынша, оның ішінде Талдаудың жекелеген кезеңдерінің құрамында нарықтың жай-күйінің және онда бәсекелестіктің дамуының қысқаша сипаты (қаржы қызметтерін көрсету нарығындағы бәсекелес ортаның жай-күйіне шолу) жасалады.

54. Қаржы қызметтерін көрсету нарығындағы бәсекелес ортаның жай-күйін қорытынды бағалау зерделенетін қаржы қызметтерін көрсету нарығының қаржы құрылымының қай түріне жататынын айқындауға, аталған нарықтағы бәсекелестіктің даму (дамымау) дәрежесін бағалауға мүмкіндік беретін қаржы қызметтерін көрсету нарығының сандық және сапалық сипаттамаларын салыстыруды және талдауды қамтиды.

Қаржы қызметтерін көрсету нарығының алынған сипаттамаларының негізінде бәсекелестіктің дамуының жай-күйі және перспективалары туралы қорытынды шығарылады.

55. Қаржы қызметтерін көрсету нарығының шоғырлану деңгейіне байланысты түрлі нарықтарға және онда жұмыс істейтін қаржы ұйымдарына қатысты ведомствоның іс-әрекеті сараланады.

Жоғары шоғырланған нарықтар үшін мынадай шаралар орынды:

1) Қаржы қызметтерін көрсету нарығында үстем немесе монополиялық жағдайға ие қаржы ұйымдарының нарықтық іс-әрекеттерін бақылау;

2) Қаржы қызметтерін көрсету нарығына кіру кедергілерін төмендету бойынша, қызметтің тең шарттарын құру бойынша іс-әрекеттер;

3) қаржы ұйымының үстем жағдайын теріс пайдалануының алдын алу және жолын кесу;

4) қаржы ұйымдарының бірігуіне, қосылуына және қаржы ұйымдарының жарғылық капиталындағы шектеуші және бақылаушы акциялар пакетін (үлестерін) сатып алуына тыйым салу;

Орташа шоғырланған нарықтар үшін мынадай шаралар орынды:

1) шоғырлану көрсеткіштері серпінін бақылау. Шоғырлану процесі күшейген кезде жоғары шоғырланған нарықтар үшін көзделген шараларға өту қажет;

2) қаржы қызметтерін көрсету нарығында үстем жағдайға ие қаржы ұйымдарының нарықтық іс-әрекеттерін бақылау.

56. Жүргізілген Талдаудың нәтижелері бойынша тұжырымдарды лауазымды адам жоғарыда көрсетілген реттілікпен қорытындыда қалыптастырады, оған Талдауды жүргізуге жауапты ведомствоның тиісті құрылымдық бөлімшесінің немесе аумақтық органының басшысы қол қояды.

Талдау бойынша қорытындыға қаралып отырған нарықтың сипаттамаларын айқындау үшін пайдаланылған құжаттар тізбесі қоса беріледі.

Қаржы ұйымдарына қатысты
бәсекелестіктің жай-күйіне
талдау жүргізу жөніндегі
әдістемеге
қосымша

Қаржы ұйымдарына қатысты бәсекелестіктің жай-күйіне талдау жүргізу үшін қаржы қызметтерін көрсету нарықтарын іріктеу негіздемелері

Қаржы ұйымдарына қатысты бәсекелестіктің жай-күйін талдау мыналардың негізінде жүргізіледі:

1) Тұтынушылардың неғұрлым көп сұранысына ие, оның ішінде нормативтік құқықтық актілерде айқындалған қаржылық қызметтер көрсету;

2) Қазақстан Республикасының Президенті Әкімшілігі және/немесе Үкіметінің тапсырмалары;

3) жеке және (немесе) заңды тұлғалардың уәжделген шағымдары, өтініштері, бұқаралық ақпарат құралдарының Қазақстан Республикасының бәсекелестікті қорғау саласындағы заңнамасының бұзылу белгілерін көрсететін жарияланымдары;

4) Еуразиялық экономикалық одақтың қаржы қызметтерін көрсету нарықтарының ұлттық қаржы қызметтерін көрсету нарықтарына әсері;

- 5) мемлекеттік бағдарламаларды іске асыруға байланысты мемлекет қажеттіліктерінің болуы;
- 6) Қазақстан Республикасы заңнамасы нормаларының өзгеруі;
- 7) Монополияға қарсы саясат жөніндегі мемлекетаралық кеңестің тапсырмалары мен ұсынымдары;
- 8) қаржылық көрсетілетін қызметтерді шығаруды олигополияландыру және монополияландыру;
- 9) Қазақстан Республикасының бәсекелестікті қорғау саласындағы заңнамасы нормаларының бұзылуы;
- 10) бірігу немесе қосылу жолымен нарық субъектісінің қайта ұйымдастырылуы;
- 11) нарыққа қатысушылар құрамының біреулерінің кетуіне және жаңаларының келуіне байланысты өзгеруі;
- 12) қаржы қызметтерін көрсету нарығындағы субъект үлесінің өзгеруі;
- 13) заңмен шектелген монополистік қызметтің жолын кесуді талап ететін өзге де жағдайлар.